द्वितीयः पाठः

न्यग्रोधवृक्षः

प्रकृतिः एव पर्यावरणम् अस्ति। तस्याः असन्तुलनमेव पर्यावरणस्य विनाशकारणम् । पर्यावरणशब्दः परि+आवरणम् इत्यनयोः पदयोः सम्मेलनेन निष्पन्नः भवति। अस्यार्थः अस्मान् परितः स्थितम् आवरणम् एव पर्यावरणम्। पर्यावरणक्षरणेन उत्पन्नाः याः समस्याः सन्ति तासु ''ओजोनपरत'' इत्यस्य क्षरणम् एका प्रमुखा समस्या । अस्याःप्रमुखं कारणं वनानां व्यापकरूपेण नाशः अपि अस्ति । संस्कृतसाहित्ये तु प्राचीनकालादेव पर्यावरणसंरक्षणं प्रति जागरूकता दृश्यते । अत्र एतं विषयम् अवलम्ब्यैव एषा कथा प्रस्तुतास्ति।

कस्मिंश्चित् ग्रामे एकः प्राचीनः विशालः च न्यग्रोधवृक्षः आसीत्। सः पशुपक्षिभ्यः बहुविधेभ्यः जीवजन्तुभ्यः मनुष्येभ्यः अपि नित्यं बहूपकारकः आसीत् । पथिकाः तस्य वृक्षस्य छायायां पाथेयं भक्षयित्वा मार्गायासं परिहरन्ति स्म । पशवः छायार्थं वृक्षमिमम् आश्रयन्ति स्म। पक्षिणः तस्य शाखासु नीडानि विरच्य वसन्ति स्म। सर्पाश्च तत्रत्येषु वल्मीकेषु वासं कुर्वन्ति स्म। एवं स वृक्षः सर्वप्रियः सर्वहितकारी सर्वापेक्षितः च आसीत्।

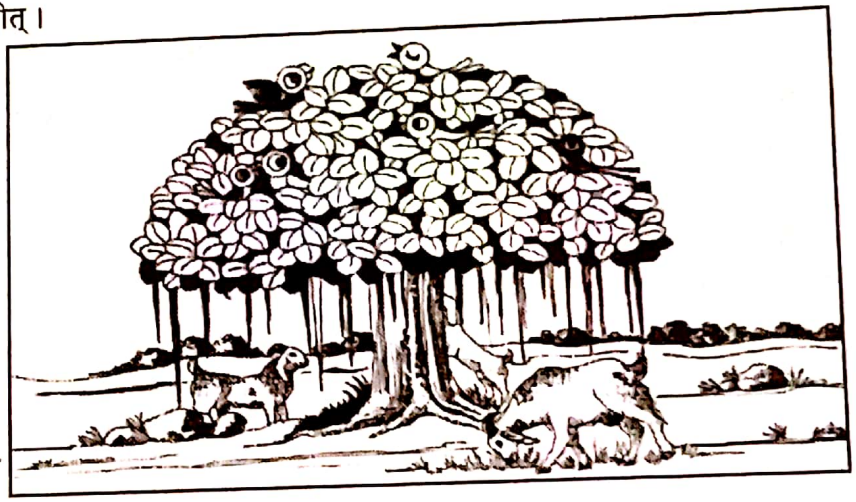

तस्य न्यग्रोधवृक्षस्य शाखायाम् एकः काकः बहुकालात् वसन्नासीत्। कस्मिंश्चित् दिने स वायसः किमपि स्मरन् इतस्ततः दृष्ट्वा एवम् उच्चैः अरटत्- ''हे बन्धवः! श्रूयन्तां मे वचः। अहम् अस्मिन् वृक्षे चिरात् वसामि। अतः अस्योपरि ममैव अधिकारः वर्तते। अयं मदीयः वृक्षः इति। काकस्य ध्वनिः क्रमेण अन्तरिक्षम् अस्पृशत्।

काकस्य रटनं श्रुत्वा वृक्षस्य समीपे चरन्तः वृक्षाग्रे डयमानाः वृक्षस्य कोटरेषु निवसन्तः च सर्वे प्राणिनः पशवः पक्षिणः सर्पाश्च समायाताः। तेषां मध्ये प्रथमं सर्पः फटाटोपं कुर्वन् न्यगदत् ''पितृपितामहानां कालादपि अहम् अत्रैव निवसामि अतोऽयं वृक्षः मदीय एव'' इति। ततः शाखातः शाखान्तरं चंक्रम्य एकः कीटः प्रत्यवदत् ''मदीयैः अर्भकैः सार्द्धम् अहं बहुवर्षेभ्यः अत्रैव उषितवानस्मि। अतोऽयं वृक्षः ममैव'' इति।

अनन्तरं शुकः ''अस्य वृक्षस्य फलानि खादन् जन्मतः अहमत्रैव वर्ते। नाहमिमं द्रुमं परित्यक्तुमिच्छामि। मदीय एवायं न्यग्रोधवृक्षः'' इति उच्चैः अभणत्। ततश्च तत्रत्याः अपरिमिताः कृमयः कीटाश्च ''अयं तरुः अस्मदीय एव'' इत्युक्त्वा वृक्षस्योपरि स्वं-स्वम् अधिकारं घोषयन् विचित्रतरं कोलाहलम् अकुर्वन्।

Scanned with CamScanner

अत्रान्तरे कश्चित् अजापुत्रः तत्रागतः। सोऽपि तस्य तरोः पत्राणि खादन् नन्दति स्म। तं दृष्ट्वा सर्वे प्राणिनः न्यायनिर्णयं कर्तुं तं प्रार्थयन्त। सर्वेषां वचनानि श्रुत्वा स अजः अवदत् - ''अस्तु मया समेषां समस्या समाकर्णिता। इदानीं मम वचनानि यूयं शृणुत। काश्चन शाखाः काकेभ्यः, शाखान्तराणि च कृमिकीटेभ्यः, मूलं सर्वेभ्यः अनेन प्रकारेण सर्वेभ्योऽपि वृक्षं विभज्य दापयिष्यामि। अस्मिन्नेव ग्रामे कश्चित् वृक्षच्छेदकः मे मित्रमस्ति। तम् आह्वयामि इमं वृक्षं खण्डशः कर्तुम्'' इति।

अजस्य निर्णयः सर्वैः स्वीकृतः अतः सर्वेऽपि वृक्षच्छेदकस्य समीपं गत्वा न्यग्रोधवृक्षं छित्वा तस्य भागानाम् वितरणार्थं प्रार्थयन्त। परं सोऽयं काष्ठच्छेदकः अवदत् ''पूर्वम् अहं वृक्षान् छिनद्मि स्म। अधुना तादृशे कुत्सिते कर्मणि न व्यापारयामि। वृक्षाणां छेदनं महत् पापमिति मया अधिगतमस्ति अतः न्यग्रोधवृक्षस्य छेदनम् अहं न करिष्यामि'' इति।

तथापि सर्वे प्राणिनः तं वृक्षं छेत्तुं यदा निर्बन्धम् अकुर्वन् तदा स धीमान् इदमाह - ''अस्तु तर्हि प्रथमं मे वचः शृणुत-यूयं सर्वेऽपि अनेन वृक्षेण उपकृताः एव। वृक्षस्य उपकारं स्वीकृत्य युष्माभिः कः प्रत्युपकारः कृतः ? युष्माकं मध्ये कः वृक्षस्य जलसेचनम् अकरोत् ? कः तस्य रक्षणं विहितवान् ? न कोऽपि किञ्चिदपि अकरोत्। वरुणदेवः वृष्टिं वर्षति। सूर्यदेवः प्रकाशं प्रयच्छति। भूमाता वृक्षस्य आधारभूता अस्ति। वायुः अनिलं ददाति। ते सर्वे वृक्षं पालयन्ति पोषयन्ति रक्षन्ति च। ते न कदापि ''मम अधिकारः वर्तते'' इति अवदन्। ते सर्वे परोपकारिणः। परं यूयं सर्वे परापकारिणः वृक्षस्य साहाय्यं स्वीकृत्य तमेव नाशयितुं कृतसङ्कल्पा यूयं स्वाश्रयमेव नाशयथ। अस्मिन् वृक्षे छिन्ने सति यूयं कुत्र गमिष्यथ ?

सर्वमिदं श्रुत्वा पशुपक्षिणः ''आम्। सत्यम्। वयं स्वकर्त्तव्यं विस्मृत्य अधिकारार्थं कोलाहलं कुर्मः। वृक्षः प्रकृतिदत्तः वरः अस्ति। स न कस्यापि एकस्य सम्पत् भवितुमर्हति। अस्माभिः सर्वैः मिलित्वा वृक्षस्य संरक्षणं संवर्धनं समारोपणं च कर्त्तव्यम्। न तु विनाशः कार्यः'' इति दृढनिश्चयम् अकुर्वन्। अस्माभिः मानवैः अपि वृक्षसम्पत् वर्धनीया ननु।

शब्दार्थः

न्यग्रोधवृक्षः - बरगद का पेड़। बहूपकारकः - बहुत अधिक उपकार करने वाला। बहुविधेभ्यः - अनेक प्रकार के। पथिकाः - राहगीर। पाथेयम् - रास्ते का भोजन। मार्गायासम् - रास्ते की थकान को। नीडानि - घोंसले। विरच्य - रचकर/बनाकर। वल्मीकेषु - बिलों में। वायसः - कौआ। न्यगदत् - बोला। मदीयः - मेरा। डयमानाः - उड़ते हुए। फटाटोपं कुर्वन् - फण से क्रोध को प्रकट करते हुए, फुसकारते हुए। चंक्रम्य - घूमकर। अर्भकैः सह - पुत्रों के साथ। उषितवानस्मि - रह रहा हूँ। द्रुमम् - वृक्ष को। अभणत् - बोला। घोषयन् - घोषणा करते हुए। तत्रत्याः - वहाँ के। अजापुत्रः - बकरी का बच्चा। नन्दति - प्रसन्न होता है। समेषाम् - सभी की। दापयिष्यामि - दिलवाऊँगा। वृक्षच्छेदकः - वृक्ष को काटने वाला/लकड़हारा। आह्वयामि - बुलाता हूँ। खण्डशः - टुकड़े-टुकड़े। छित्वा - काटकर। कुत्सिते - निन्दित में/बुरे में। छिनत्ति - काटता है। धीमान् - बुद्धिमान्। वृष्टिम् - वर्षा को। भूमाता - धरती माता। परापकारिणः - दूसरों का अपकार करने वाला। साहाय्यम् - सहायता को। स्वाश्रयमेव - अपने आश्रय को ही।

Scanned with CamScanner

अभ्यास:

१. **एकपदेन उत्तरं लिखत -**

(क) ग्रामे क: वृक्ष: आसीत् ? न्यग्रोध

(ख) के मार्गायासं परिहरन्ति स्म ? पथिका:

(ग) कस्य ध्वनि: अन्तरिक्षम् अस्पृशत् ? काकस्य

(घ) प्रकृतिदत्त: वर: क: ? वृक्ष:

(ङ) तरो: पत्राणि खादन् क: नन्दति स्म ? अजापुत्र:

२. **एकवाक्येन उत्तरं लिखत -**

(क) सर्वै: कस्य निर्णय: स्वीकृत: ? अजस्य

(ख) क: वृष्टिं वर्षति ? वरुणदेव:

(ग) वृक्षस्य आधारभूता का ? भूमि

(घ) अस्माभि: का वर्धनीया ? वृक्षा सम्पत्

(ङ) किं महत् पापम् अस्ति ? वृक्षाणां छेदनं

३. **अधोलिखितप्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत -**

(क) शुक: किम् अवदत् ?

(ख) कीट: किं प्रत्यवदत् ?

(ग) वृक्षच्छेदनविषये काष्ठच्छेदक: किम् अवदत् ?

४. **प्रदत्तशब्दै: रिक्तस्थानानि पूरयत -**

(नीडानि, अनिलं, मार्गायासं, सूर्यदेव:, चंक्रम्य)

(क) शाखान्तरं .....चंक्रम्य..... एक: कीट: अवदत्।

(ख) पथिका: .....मार्गायासं..... परिहरन्ति स्म।

(ग) पक्षिण: शाखासु .....नीडानि..... विरच्य वसन्ति स्म।

(घ) वायु: .....अनिलं..... ददाति।

(ङ) .....सूर्यदेव:..... प्रकाशं प्रयच्छति।

५. **यथायोग्यं योजयत -**

'अ'	'आ'
(क) प्राचीन:	3 सर्प: करोति
(ख) वरुणदेव:	1 न्यग्रोधवृक्ष:
(ग) फटाटोपम्	2 वृष्टिं वर्षति
(घ) सर्पा:	5 वृक्ष:
(ङ) प्रकृतिदत्त: वर:	4 वल्मीकेषु

Scanned with CamScanner

६. शुद्धवाक्यानां समक्षम् "आम्" अशुद्धवाक्यानां समक्षं "न" इति लिखत -

(क) शुकस्य ध्वनिः अन्तरिक्षम् अस्पृशत्। ✓

(ख) कीटः अर्भकैः सार्द्धम् वसति स्म। ✗

(ग) वृक्षच्छेदकः वृक्षं खण्डशः कृतवान्। ✗

(घ) वृक्षाणां छेदनं महत् पापम्। ✓

(ङ) सूर्यदेवः वृष्टिं वर्षति। ✗

७. अधोलिखितपदानां प्रकृतिं प्रत्ययं च पृथक्कुरुत -

यथा -भक्षयित्वा - भक्ष् + क्त्वा

(क) कुर्वन् कृ शतृ

(ख) विभज्य वि + भज् - ल्यप् वि + भज्

(ग) छेत्तुम् छिद् तुमुन् - छिद्

(घ) विस्मृत्य वि + स्मृ + ल्यप्

८. अधोलिखितपदानां सन्धिविच्छेदं कृत्वा सन्धिनाम लिखत -

पदम्	विच्छेदः	सन्धिनाम
यथा -इत्युक्त्वा	इति + उक्त्वा	यण् सन्धि
(क) ममैव	मम + एव	वृद्धि
(ख) सर्पाश्च	सर्पः + च	विसर्ग पूर्वरूप
(ग) सोऽयम्	सः + अयम्	दीर्घ
(घ) तत्रागतः	तत्र + आगतः	

९. अधोलिखितपदानां पर्यायशब्दान् लिखत -

यथा -वृक्षः - तरुः

(क) काकः वायसः

(ख) सर्पः नाग, भुजङ्गः

(ग) पिता जनकः, जनयिता

(घ) पुत्रः सुतः, तनयः

१०. अव्ययैः वाक्यरचनां कुरुत -

यथा - एव - ईश्वरः एव रक्षकः अस्ति।

(क) अपि अहं अपि वृक्षारोपणं करिष्यामि।

(ख) तर्हि अस्तु तर्हि मे प्रथमं मे वचः शृणुत

(ग) ततः ततः कीटः अवदत्

विस्तारः -

- "वृक्षः" इति विषयमधिकृत्य संस्कृते निबन्धं लिखत।
- पर्यावरणसंरक्षणार्थम् उपायान् लिखत।

Scanned with CamScanner

तृतीयः पाठः

महर्षिः दयानन्दः

भारतीया संस्कृतिः संसारस्य पुरातनसंस्कृतिषु प्रधानतमा वर्तते। समये-समये अनेके महापुरुषाः भारते अवतीर्य एताम् अस्मद्देशीयां संस्कृतिं श्रेष्ठतायाः चरमसीमां नीतवन्तः। महर्षिः दयानन्दः तेषु प्रधानतमः उन्नायकः आसीत्। अस्मिन् पाठे महर्षेः दयानन्दस्य जीवनचरितं प्रस्तूयते।

महर्षेः दयानन्दस्य जन्म गुर्जरप्रदेशे ब्राह्मणपरिवारे फरवरीमासे द्वादशे दिनाङ्के चतुर्विंशत्युत्तराऽष्टादशशततमे (12/02/1824) ईशवीये वर्षे अभवत्। अस्य जन्मनाम मूलशङ्करः आसीत्। यदा एषः षोडशवर्षीयः जातः तदा अस्य भगिनी स्वर्गं गता। वर्षत्रयानन्तरं चास्य पितृव्योऽपि दिवं गतः। गृहे अन्येषु जनेषु विलपत्सु अयं संसारस्य अनित्यतां विचारयन् ''कथमहम् अमरो भवेयम्'' इति चिन्तयामास। एकस्मिन्दिने मूलशङ्करः सहसैव स्वगृहमत्यजत्।

ततोऽसौ देशाद्देशान्तरं विचरन् व्याकरणवेदान्तादीन्यनेकशास्त्राणि विशेषतः योगपद्धतिं च अशिक्षत। विचरणकालेऽयं नर्मदातीरे स्वामिपूर्णानन्दसरस्वतिसकाशात् संन्यासमगृह्णात्। तदा एषः 'दयानन्दसरस्वतीति' नाम्ना प्रसिद्धः जातः। अनन्तरं मथुरां गत्वा प्रज्ञाचक्षुषः स्वामिनः विरजानन्दात् बहुविधानि शास्त्राणि अशिक्षत। विद्यासमाप्तौ गुरुस्तमादिशत्-वत्स ! देशोऽयमस्माकमविद्यान्धकारे पतितो वर्तते तद् गच्छ अविद्यान्धकारम् अपनय। आर्षशास्त्राणि उद्धर वैदिकज्योतिः च पुनः प्रकाशय। दयानन्दोऽपि गुरोराज्ञां शिरसि कृत्वा पादौ प्रणम्य आशिषं च गृहीत्वा एतद्देशवासिनः मानवान् अविद्यान्धकाराद् उद्धर्तुं कार्यक्षेत्रं समागतः। गुरोराज्ञां पालयन् देशसमाजयोः उन्नत्यै निरन्तरं भारतीयसंस्कृतेः प्रचारमकरोत्। पाखण्डोन्मूलनाय वैदिकधर्मस्य च पुनःसंस्थापनाय अयं सम्पूर्णदेशे बभ्राम। सामाजिककुप्रथानां निवारणाय एषः आर्यसमाजस्य स्थापनां कृतवान्। महर्षिः विधवाऽबलानां दलितवर्गाणां गवां च उद्धाराय सदैव प्रायतत। स्वातन्त्र्यभावनाऽपि प्रथममनेनैव महर्षिणास्माकं हृदयेषु जागरिता। नानाविधानि दुःखानि सोढ्वापि नायं कर्त्तव्यविमुखो जातः। येनास्य महापुरुषस्य ख्यातिः सर्वत्र व्याप्ता।

अयं महापुरुषः चिरोपेक्षितवेदानां प्रचारमकरोत्। एतस्य विशिष्टः सन्देशः आसीत् यत्-जनाः वेदान् प्रत्यागच्छेयुः। ऋग्वेदादिभाष्यभूमिका-सत्यार्थप्रकाश-संस्कारविधिप्रभृतिग्रन्थाः एतेन विरचिताः। अक्टूबरमासे त्रिंशत् दिनाङ्के त्र्यशीत्युत्तराऽष्टादशशततमे (30/10/1883) ईशवीये वर्षे एषः भौतिकं शरीरं विहाय यशःशरीरेणामरोऽभवत्।

महर्षिः दयानन्दः सत्यस्य धैर्यस्य ब्रह्मचर्यस्य च मूर्तिरासीत्। एतस्य चरितं सदैव भारतीयानां कृते अनुकरणीयमस्ति। एतादृशाः महात्मानः सर्वदा वन्द्या अविस्मरणीयाश्च भवन्ति।

Scanned with CamScanner

शब्दार्थः

षोडशवर्षीयः - सोलह वर्ष का। पितृव्यः - चाचा। एकस्मिन्दिने - एक दिन। योगपद्धतिम् - योग की प्रक्रिया को। प्रज्ञाचक्षुषः - ज्ञाननेत्र वाले/सूर से (पञ्चमी)। अविद्यान्धकारे - अज्ञानता रूपी अन्धकार में। आर्षशास्त्राणि - ऋषियों द्वारा रचित शास्त्रों को। पाखण्डोन्मूलनाय - आडम्बर/दिखावा/ढोंग को दूर करने के लिए। सोढ्वाऽपि - सहकर भी। चिरोपेक्षितवेदानाम् - बहुत समय से उपेक्षित वेदों का।

अभ्यासः

१. **एकपदेन उत्तरं लिखत -**

(क) दयानन्दस्य जन्म कस्मिन् प्रदेशे अभवत् ? गुजरात

(ख) दयानन्दः कस्मात् बहुविधानि शास्त्राणि अशिक्षत ? विरजानन्दात्

(ग) महर्षिः कस्य स्थापनां कृतवान् ? आर्यसमाजस्य

(घ) दयानन्दः कयोः उन्नत्यै भारतीयसंस्कृतेः प्रचारमकरोत् ? देशसमाजयोः

(ङ) दयानन्दस्य चरितं केषां कृते अनुकरणीयमस्ति ? भारतीयानां

२. **एकवाक्येन उत्तरं लिखत -**

(क) दयानन्दस्य जन्मनाम किम् आसीत् ? मूलशङ्कर

(ख) संन्यासग्रहणानन्तरं महर्षिः केन नाम्ना प्रसिद्धः ? स्वामी दयानन्द सरस्वती

(ग) महर्षिः केषाम् उद्धाराय सदैव प्रायतत् ?

(घ) दयानन्दः केषां प्रचारमकरोत् ?

(ङ) दयानन्दः कस्य मूर्तिरासीत् ?

३. **अधोलिखितप्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत -**

(क) दयानन्दः किमर्थं स्वगृहमत्यजत् ?

(ख) विद्यासमाप्तौ गुरुः दयानन्दं किम् आदिशत् ?

(ग) दयानन्देन के ग्रन्थाः विरचिताः ?

४. **प्रदत्तशब्दैः रिक्तस्थानानि पूरयत -**

(अविद्यान्धकारात्, संन्यासमगृहणात्, यशः, दुःखानि, वेदान्)

(क) महर्षिः पूर्णानन्दसरस्वतीसकाशात् .....।

(ख) दयानन्दः मानवान् ..... उद्धर्तुं कार्यक्षेत्रे समागतः।

(ग) जनाः ..... प्रत्यागच्छेयुः इति महर्षेः सन्देशः।

(घ) दयानन्दः ..... सोढ्वापि कर्त्तव्यविमुखः न जातः।

(ङ) महर्षिः ..... शरीरेण अमरः अस्ति।

Scanned with CamScanner

६. यथायोग्यं योजयत -

'अ'	'आ'
(क) दयानन्दस्य जन्म	4 सम्पूर्णदेशे बभ्राम
(ख) महर्षिणा प्रकाशिता	5 योगपद्धतिम्
(ग) प्रथमं स्वातन्त्र्यभावना	1 १८२४ ईशवीये वर्षे
(घ) महर्षिः पाखण्डोन्मूलनाय	2 वैदिकज्योतिः
(ङ) दयानन्दः विशेषतः अशिक्षत	3 दयानन्देन जागरिता

७. शुद्धवाक्यानां समक्षम् "आम्" अशुद्धवाक्यानां समक्षं "न" इति लिखत -

(क) कथमहम् अमरो भवेयम् इति महर्षिः चिन्तयामास। ✓

(ख) त्र्यशीत्युत्तराऽष्टादशशततमे ईशवीये वर्षे महर्षिः न दिवंगतः। ✗

(ग) महर्षेः ख्यातिः सर्वत्र व्याप्ता अस्ति। ✓

(घ) दयानन्दः सामाजिककुप्रथानां निवारणं कृतवान्। ✓

(ङ) महर्षिसदृशाः महात्मानः वन्द्याः न भवन्ति। ✗

८. उदाहरणानुसारं शब्दानां मूलशब्दं विभक्तिं वचनं च लिखत -

शब्दः	मूलशब्दः	विभक्तिः	वचनम्
यथा - जनाः	जन	प्रथमा	बहुवचनम्
(क) महर्षेः		5 6	[illegible]
(ख) नर्मदातीरे		सप्तमी	एकव
(ग) गवाम्		6	बहुव.
(घ) सर्वेषाम		6	बहुव
(ङ) सत्यस्य		6	1.5
(च) महात्मानः		1	बहुव
(छ) जनेषु		सप्त	बहुव

९. उदाहरणानुसारं क्रियापदानां धातुं लकारं वचनं च लिखत -

क्रियापदम्	धातुः	लकारः	वचनम्
यथा - भवन्ति	भू (भव्)	लट्	बहुवचनम्
(क) अभवत्	भू	लङ्	एकव:
(ख) अकरोत्	कृ	लङ्	—
(ग) अशिक्षत	शिक्ष्	लङ्	—
(घ) गच्छ	गम्	लोट्	—
(ङ) आसीत	अस्	लङ्	—
(च) आगच्छेयुः	गम्	विधिलिङ्	बहुव.

Scanned with CamScanner

९. उदाहरणानुसारं धातुं प्रत्ययं च पृथक् कुरुत -

पदम्	धातुः	प्रत्ययः
यथा -गत्वा	गम्	क्त्वा
(क) कृतवान्	कृ	क्तवतु
(ख) गतः	गम्	क्त
(ग) प्रणम्य	प्र + नम्	ल्यप्
(घ) उद्धर्तुम्	उद्धार	तुमुन्
(ङ) विचरन्	वि + चर	शतृ

१०. उदाहरणानुसारं सन्धिविच्छेदं कृत्वा सन्धिनाम लिखत -

शब्दः	सन्धिविच्छेदः	सन्धिनाम
यथा - चिरोपेक्षितः	चिर + उपेक्षितः	गुणस्वरसन्धिः
(क) पितृव्योऽपि	पितृव्यः + अपि =	विसर्ग
(ख) सदैव	सदा + एव	वृद्धि
(ग) प्रत्यागच्छेयुः	प्रति + आगच्छ +	
(घ) मूर्तिरासीत्	मूर्तिः + आसीत् =	विसर्ग
(ङ) महर्षिणास्माकम्	महर्षिणा + अस्माकम्	

योग्यताविस्तारः -

- स्वामिदयानन्दसदृशानां महापुरुषाणां नामानि अन्विष्य लिखत।
- महर्षेः दयानन्दस्य आदर्शविषये पञ्चवाक्यानि लिखत।

Scanned with CamScanner